

หลักธรรมกับผู้กระทำผิด*

DHAMMA PRINCIPLES AND OFFENDERS

ธานี วรภัทร์

Thanee Vorapatr

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Dhurakijjundit University, Thailand

E-mail: thanee_vor@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาถึงการนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับการนำมาใช้กับผู้กระทำ ความผิด โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อได้มาซึ่ง ประเภทหลักธรรมที่เหมาะสมและรูปแบบ และกระบวนการต่าง ๆ ในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ทำผิด เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ทำความผิดให้ กลับเป็นพลเมืองดี ไม่กระทำความผิดซ้ำ

จากการศึกษามีข้อค้นพบ คือ หลักธรรมสำคัญเริ่มแรกของการใช้กับผู้ทำความผิด คือ “สติ” การสร้างสติและการสร้างสมาธิ ให้เกิดขึ้นในตนเอง ส่งผลให้เริ่มต้นกระบวนการคิด ของสมอง เห็นความจริงตามหลักธรรม ตระหนักรู้ รู้ทันต่อชีวิต ตามหลัก “สติสัมปชัญญะ และ ปัญญา” เกิดตัวรู้ใหม่ ๆ สร้างการรู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าในตัวเอง ที่ถูกต้องสมบูรณ์ จนถึงระดับ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่จะไม่กระทำความผิดอีก โดยต้องให้ผู้กระทำผิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ อย่างหลากหลายรูปแบบ ข้อค้นพบ “หลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิด” ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ของความโลก โกรธ หลง กับตัวเรา 2) หิริ โอตตัปปะ 3) เรื่องขันธ 5 4) สติ สัมปชัญญะ 5) สมุหทัย 6) อายตนะ 6 7) อินทริยสังวร 8) ทุจจริต 3 9) อินทริย์ 5 10) ทาน ศีล ภาวนา 11) จิต(มโน) 12) ทุกข์ 13) กามตัณหา 14) กิเลส 1,500 ตัณหา 108 15) อุปกิเลส 16) ประการ

คำสำคัญ: หลักธรรม, ผู้กระทำผิด

---

* Received 26 July 2019; Revised 9 August 2019; Accepted 14 August 2019

Abstract

This study aimed to investigate the applying of appropriate dharma principles for offenders. The action research was done to gather dhamma principles, forms and procedure which appropriated for offenders and to rehabilitate the offenders to be a good citizen without committing the crime again.

According to the study, it was found that the initially important principle of dhamma that was employed to the offenders was “consciousness”. To create consciousness and concentration in oneself brought about thinking procedure of the brain, noticing the truth of dhamma principles, being sensible, being aware of life according to “apperception and wisdom”. Moreover, the offenders could know and pay attention to oneself with the right way and could create the protection to oneself in order not to commit the crime again. The ways to improve those offenders was to let the offenders learn through different forms. The result showed that “dhamma principles which appropriated for the offenders” were 1)the relations of greed, anger and delusion in oneself, 2)shame of sins, 3)five groups of personality, 4)consciousness, 5)Samudaya (the truth of the origin of suffering), 6)senses, 7) restraint of senses, 8)dishonesty, 9)the 5 faculties, 10)charity, virtue and spiritual cultivation, 11)heart, 12)suffering, 13)sensuality, 14)the 1,500 defilements and the 108 passions and 15) sixteen causes of sorrow.

Keywords: Dhamma Principles, Offender

บทนำ

แม้ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ข้อกำหนดแมนเดลา และกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งของประเทศไทยด้วย จะคำนึงถึงและรับรอง “สิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการปฏิบัติ

กิจทางศาสนาของผู้ต้องขัง” ก็ตาม แต่ยังพบว่ายังมีการใช้ “หลักธรรม” ของศาสนาเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูทัศนคติ พัฒนาคำรู้ความคิดและพฤติกรรม ของผู้ต้องขังได้ไม่สัมฤทธิ์ผล ส่งผลให้การขัดเกลาและการปรับปรุงแก้ไขผู้ต้องขังในส่วนของ “ความคิด กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ความเข้าใจในหลักธรรมความรู้ต่าง ๆ และการตัดสินใจ ตลอดทั้งพฤติกรรม” ได้รับการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่ “หลักธรรม” เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของคนได้ ข้อค้นพบที่สำคัญสิ่งหนึ่งคือ เรายังขาดวิธีการทำให้ผู้ต้องขังเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างแท้จริง เราพบกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังเทศน์ และอื่น ๆ มากมายในเรือนจำแทบทุกเรือนจำ แต่ผู้กระทำผิดกลับไม่เข้าถึงหลักธรรมเพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง หรือเกิดความทันทานหรือยับยั้งชั่งใจต่อการกระทำผิดกฎหมาย ศีลธรรมได้ ส่งผลให้เกิดการกระทำผิดซ้ำแล้วซ้ำอีกหลายครั้งและมีปริมาณที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่ง “การเสพติด” (Addiction) ไม่ว่าจะเป็นการเสพติดพฤติกรรม ที่ต้องการ ทรัพย์สิน เงินทอง หรือประโยชน์ต่าง ๆ และการเสพติดสารเสพติดก็ตาม (ธานี วรภัทร์, 2558)

สำนักพระตำราพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา กระทรวงยุติธรรม จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หา “วิธีการหรือกระบวนการที่ทำให้ผู้ต้องขังเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาจิตใจ ปัญญา และพฤติกรรม ด้วยหลักธรรม” (ธานี วรภัทร์, 2561) โดยมีเป้าหมายเพื่อ “ลดการกระทำผิดซ้ำ” จึงจัดให้มีโครงการทดลอง ณ เรือนจำกลางระยอง จังหวัดระยอง ระยะเวลา 6 เดือน โดยจัดกลุ่มเป็น 2 ห้องเรียน แยกเป็นกลุ่มผู้ต้องขังชาย จำนวน 20 คน ผู้ต้องขังหญิง จำนวน 20 คน โดยมีวิทยากรหลักดำเนินกระบวนการกับผู้ต้องขังทั้ง 2 กลุ่มตลอดโครงการ ทั้งนี้ได้นำ พระนิพนธ์เรื่อง “จิตตนคร” (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556) เป็นสื่อการสอนให้ผู้กระทำผิดเข้าใจเรื่อง จิต ใจ กาย และเข้าใจอย่างชัดเจนในเรื่องของ “อริยสัจ 4” และข้อธรรมสำคัญอื่น ๆ

ใช้กระบวนการและวิธีการเรียนรู้ หรือการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยใช้หลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) การเรียนรู้ทำให้เกิดความรู้ (Knowledge) ที่มีการกระตุ้นจากภายในจิตใจ (Active Learning) จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) อันเป็นไปตามหลัก “ผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง” (Prison Center) ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทาง “จิตใจ ปัญญา พฤติกรรม” จากภายในที่ดีขึ้นกับผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุกที่มีเป้าหมายในการ “ทำให้ผู้กระทำผิดสามารถดำรงชีวิตในอนาคตได้โดยปราศจากการกระทำผิดซ้ำอีก และมีความรับผิดชอบต่อสังคม” ด้วย

จึงมีสมมติฐานว่า หลักธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้คนเกิดการ “เปลี่ยนแปลงความคิด” และเกิดการ “แก้ไขพฤติกรรมเสีย พฤติกรรมได้” ให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม อันยังให้เกิดดำรงชีวิตได้อย่าง “สันติวัฒนธรรม” มีวิถีชีวิตที่ไม่กระทำการอันละเมิดต่อกฎหมาย ศีลธรรม อันยังให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และยังสามารถใช้ “หลักธรรม” เพื่อเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขฟื้นฟู “ผู้กระทำผิด” หรือ “อาชญากร” ได้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนที่เป็น “หลักธรรม” ที่ส่งผลต่อการละกิเลสอันได้แก่ ความ โลภ โกรธ หลง ซึ่งมีความถูกต้องตรงกับการลดการเสพติดของมนุษย์ ทั้งเสพติดพฤติกรรมในทุกลักษณะ และการเสพติดสารเสพติดด้วย ทำให้เกิดการลด ละ เลิก ในสิ่งที่ไม่ถูกต้องในการดำรงชีวิตได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการใช้ปัญญาบำบัดในหลักการ รูปแบบ กระบวนการต่าง ๆ ที่ทดลองดำเนินการ ณ เรือนจำกลางระยอง จังหวัดระยอง มาแล้วเป็นระยะเวลา 6 เดือน
2. วิเคราะห์กระบวนการและผลลัพธ์จากการจัดโครงการปัญญาบำบัดในข้อธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้เหมาะสมกับผู้ต้องขัง

วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นโครงการวิจัยทดลองเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ณ เรือนจำกลางระยอง จังหวัดระยอง ระยะเวลา 6 เดือน โดยจัดกลุ่มเป็น 2 ห้องเรียน แยกเป็นกลุ่มผู้ต้องขังชาย จำนวน 20 คน ผู้ต้องขังหญิง จำนวน 20 คน โดยมีวิทยากรหลักดำเนินกระบวนการกับผู้ต้องขังทั้ง 2 กลุ่ม ตลอดโครงการ ทั้งนี้ได้นำ พระนิพนธ์เรื่อง “จิตตนคร” เป็นสื่อการสอนให้ผู้กระทำผิดเข้าใจเรื่อง จิต ใจ กาย และเข้าใจอย่างชัดเจนในเรื่องของ “อริยสัจ 4” และข้อธรรมสำคัญอื่น ๆ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556)

ใช้กระบวนการและวิธีการเรียนรู้ หรือการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้โดยใช้หลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Center) การเรียนรู้ทำให้เกิดความรู้ (Knowledge) ที่มีการกระตุ้นจากภายในจิตใจ (Active Learning) จนกระทั่งเกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) อัน

เป็นไปตามหลัก “ผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง” (Prison Center) ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทาง “จิตใจ ปัญญา พฤติกรรม”

ผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า กระบวนการทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดศรัทธากับวิทยากร และเริ่มพัฒนา “สติ” ให้เริ่มรู้จัก “คิด” เรียนรู้การสร้าง “สมาธิ” ด้วยตนเอง อย่างถูกต้องและนำไปสู่กระบวนการพัฒนา “ปัญญา” ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงตามหลักธรรม รู้เท่าทันโลกมนุษย์และการดำรงชีวิตของคน ให้เห็นแจ้งชัดสรรพสังขารตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้อิสระ รู้เท่าทันกิเลส การทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (พระศากยวงศ์วิสุทธิ, 2561) โดยการทำให้เกิดสติสัมปชัญญะ แล้วค่อย ๆ เติมปัญญาในข้อหลักธรรมต่าง ๆ ตามสถานการณ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ในวิธีการต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนจุดยืนทางความคิด และใช้หลักธรรมกับกระบวนการเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างและขยายตัวในการทำงานของระบบคิดของผู้เข้าร่วมโครงการเพื่อตอบสนองประเด็นการสร้างเสริมศักยภาพทางความคิดใหม่ในทิศทางที่ดีภายใต้แนวทางของหลักธรรม และกลับคืนความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบอีกครั้ง

กระบวนการการเรียนรู้และการสร้างองค์ความรู้ทางความคิดทางธรรมเพื่อ บรรจุ “สติสัมปชัญญะ และปัญญา” ในมนุษย์เริ่มต้นจากกระบวนการปลูก “ความศรัทธา” ด้วย “ความรักความเมตตา” เมื่อวิทยากรได้ดำเนินโครงการในส่วนเริ่มต้นนี้ได้สำเร็จ ก็จะเริ่มการใช้กิจกรรมการเรียนรู้หลักที่ทำให้ทุกคนเริ่มที่จะ “รู้ตัวเอง เห็นตัวเอง เข้าใจตนเอง ในอารมณ์ต่าง ๆ ” และเข้าสู่การศึกษาผ่านเครื่องมือสื่อการสอนคือ “การ์ตูนจิตตนคร” (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2556) หลังจากนั้นได้จัดให้มีกระบวนการทบทวนสิ่งที่ “ดู” ด้วยการให้บันทึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรตามความเข้าใจในภายหลัง ทำให้เราพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการรับรู้ข้อมูลอะไรไปได้บ้าง มากน้อยเพียงใด ในเรื่องของหลักธรรม ความคิด การแปลความ ถูกต้องไหม ได้แค่ไหนเพียงไร ไคร่มาก ไคร่น้อย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้จะสะท้อนให้เห็นผลของการดำเนินกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดผลกับแต่ละบุคคล

มีการสอนแบบใช้ชาดกหรือเรื่องเล่าที่วิทยากร เลือกรมาจะเป็นเรื่องที่มีแง่คิดสะท้อนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน อาจกระทบต่อการคิดการตัดสินใจของผู้เข้าร่วม

โครงการบ้าง ซึ่งปิดท้ายด้วยการสรุปหลักคิด เหตุผล เพื่อให้ผู้ฟังคิดตาม คิดไปด้วยกัน เห็นวิธีการคิด การให้เหตุให้ผล หลักธรรม

กระบวนการเรียนรู้และการสร้างภูมิปัญญาทางหลักธรรมที่สำคัญอีกอย่างคือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (การศึกษา 2 ทาง) วิทยากร ต้องเป็นผู้ “ฟัง” ที่ดีและปล่อยให้ผู้พูดได้พูดอย่างเต็มที่ ระเบิดปัญหาของเขาออกมา ความทุกข์ หรือสิ่งที่เขาอยากระบาย และเก็บข้อมูลจากการฟังนั้น จับประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์และปรับใช้กับ “หลักธรรม” เพื่อต่ักประเด็น และ “ชี้ทาง ทางความคิด” จะไม่มีการตอบหรือตัดสินว่าผิดหรือถูก แต่เป็นการ “แนะนำให้คิด จากข้อเท็จจริงของผู้พูดเองที่ประสบมาหรือเสนอมากับหลักธรรม เพื่อให้เขาได้คิดเอง ตอบโจทย์ปัญหาเอง” ไม่มีผิดไม่มีถูก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงมุ่งให้คิด จากการโต้ตอบ 2 ฝ่าย ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่จัดว่าดีที่สุดอีกวิธีหนึ่ง ก่อให้เกิดการจัดระบบคิดในสมองของคนใหม่ไปเรื่อย ๆ โดยไม่ทันได้รู้ตัว (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560)

วิทยากร จะวิเคราะห์หาจุดเปลี่ยน คือ การเปลี่ยนในส่วนประกอบของเบญจขันธ์ เมื่อทำกิจกรรม เพื่อการค้นพบว่าแต่ละคนนั้น ใครต้องปรับส่วนใดในเบญจขันธ์ เมื่อเห็นแล้วจากกิจกรรม ก็จะชี้หรือแก้ไขผ่านกิจกรรมนั้นหรือกิจกรรมต่อ ๆ ไป ให้ตรงกับแต่ละบุคคล ในส่วนที่เป็นรากเหง้าพื้นฐานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นรายบุคคล กิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ได้แก่ การโต้วาที การออกมาอภิปราย แสดงความเห็น เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้การทำความเข้าใจใน “หลักธรรม” กับ “การดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงาม” ทั้งสิ้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลต่อการทำให้ผู้ทำผิด กล้าพูด การทำ กล้าแสดงออก

ผลที่เกิดกับผู้ทำผิดที่เข้าร่วมโครงการ จากการสำรวจความคิดด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามระเบียบวิธีวิจัย พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมี “สติ สัมปชัญญะ” มากขึ้น ในการรู้ดีรู้ชั่ว เขาเหล่านั้นมองเห็น “จิต” มนุษย์ที่กลับไปกลับมา เปลี่ยนแปลง จิตดี จิตชั่ว เป็นอย่างไรตามธรรมชาติของมนุษย์ และเมื่อมีการเติมข้อธรรม “หลักธรรม” ต่าง ๆ เข้าไป จากทางเข้าที่ง่ายที่สุดของมนุษย์ คือ ตา กับ หู โดยผ่านการดู “จิตตนคร” และโอกาสที่เปิดให้วิทยากรใช้หลักธรรมนำความคิดในแต่ละเรื่องตามโอกาสที่เปิดช่อง ทั้งแบบกลุ่มและแบบรายบุคคล ทำให้เกิดความชัดเจนในการ “แยกดีชั่วได้ด้วยตัวเองตามธรรมชาติ”

“หลักธรรม” จึงเป็นทางที่นำไปสู่ “จิตใจดี” มีเหตุมีผล มีธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันตนเองและผู้อื่น (สังคม) เช่น ศีล สมาธิ หิริ โอตตปปะ ปัญญา อิทธิบาท 4 ทุจจิต 3

อริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นต้น สำหรับ “จิตใจเลว” เป็นผลมาจาก “อวิชชา” ได้แก่การผิดศีลธรรม กฎหมาย ความโลภ โกรธ หลง ในทางที่ไม่ชอบไม่ควรตามหลักธรรม ในจิตมนุษย์มีทั้งดำทั้งขาว ทั้งดีไม่ดี หากแต่คนใดมีความรู้ในหลักธรรมคำสอน มีระบบคิดที่ไปในทางที่ชอบที่ควร เป็นเหตุเป็นผล ย่อมมีจิตใจที่ดี ย่อมดำรงชีวิตได้ด้วยความรู้เท่าทันความจริง มีความสงบ ร่มเย็น แต่ถ้ามีอวิชชา เป็นที่ตั้งในจิตใจ ก็จะมี ความโลภ โกรธ หลง กิเลส 1,500 ตัณหา 108 ผิดต่อศีลธรรม จรรยา และกฎหมายบ้านเมือง (ธานี วรภัทร์, 2558)

เมื่อเข้าสู่กระบวนการแล้วผู้เข้าร่วมโครงการจะเกิดความมั่นใจ มีความศรัทธา เป็นพื้นฐาน มีความพอใจ สนใจ จิตจดจ่อ อยากรู้อยากเห็น อยากร่วมกิจกรรมด้วยความสนุก (เกิดอิทธิบาท 4) ด้วยจิตของผู้เข้าร่วมโครงการเปิดรับได้นั่นเอง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560) ดังนี้ ย่อมประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลสำเร็จในส่วนนี้ที่พบจากการวิจัยคือ

1. ความเชี่ยวชาญและเอาใจใส่ของวิทยากร
2. สื่อการสอนต่าง ๆ และกิจกรรมที่ใช้อย่างหลากหลายรูปแบบ
3. กระบวนการและวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม
4. ระยะเวลาที่เหมาะสม

จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้เข้าร่วมโครงการและกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ระยะเวลา 6 เดือน สามารถอภิปรายผลการวิจัยความสัมพันธ์เชื่อมโยงของประเภทของหลักธรรม หลักธรรม กิจกรรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของหลักธรรม หลักธรรม กิจกรรม และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ประเภทหลักธรรม	หลักธรรม	กิจกรรม	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
1.เตรียมความพร้อม เริ่มเข้าโครงการ	ศรัทธา อิทธิบาท 4	1.ทำความเข้าใจร่วมกัน 2.กิจกรรมละลาย พฤติกรรมระหว่างวิทยากร กับผู้เข้าร่วมโครงการ และ ผู้เข้าร่วมด้วยกัน ด้วยการ แนะนำตนเอง 3.วิทยากรสร้างศรัทธากับ ผู้เข้าโครงการ	ทำให้เกิดความเป็น กันเองในการเข้าร่วม โครงการ สร้างความ พร้อมของสมาชิกทุกคน

ประเภทหลักธรรม	หลักธรรม	กิจกรรม	วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
		4.ใช้สื่อการสอน “การ์ตูนจิตตนคร”	
2.ให้รู้จักตัวเอง เข้าใจตนเอง	เบญจขันธ์ สติ สัมปชัญญะ อายตนะ 6 โลกะ โทสะ โมหะ	1.กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากร 2.แอนิเมชันจิตตนคร 3.สรุปความรู้จิตตนครส่ง 4.ให้โจทย์คำถามเพื่อช่วยกันออกความเห็น 5.ทบทวนตัวเอง	สมาชิกในกลุ่มสามารถโต้ตอบได้อย่างมีหลักคิดเหตุผล คิดและอธิบายได้ภายในกรอบคิดนั้น ผู้เข้าอบรมสามารถอธิบายข้อธรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และปรับใช้กับประเด็นศึกษาได้
3.เห็นตัวเองและคนอื่นเห็นชีวิต	อริยสัจจ์ 4	1.กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากร 2.แอนิเมชันจิตตนคร 3.สรุปความรู้จิตตนครส่ง 4.ให้โจทย์คำถามเพื่อช่วยกันออกความเห็น 5.ทบทวนตัวเอง	ผู้เข้าโครงการสามารถอธิบายหลักธรรมได้อย่างถูกต้องและปรับใช้กับตัวอย่างชีวิตตนเองและชีวิตของเพื่อนในกลุ่มเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
4.สร้างภูมิคุ้มกัน เป็นหลักป้องกันการทำผิดอีก	ศีล ทugend 3 พรหมวิหาร 4	1.การ์ตูนจิตตนคร 2.คำชี้แนะจากวิทยากร 3.กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน	ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถรู้และเข้าใจเห็นความเชื่อมโยงของข้อธรรมที่เชื่อมโยงสนับสนุนกันได้อย่างถูกต้องและวิเคราะห์กับชีวิตตนเองและตัวอย่างชีวิตคนอื่นในกลุ่มรวมทั้งยกตัวอย่างได้

ประเภทหลักธรรม	หลักธรรม	กิจกรรม	วัตถุประสงค์เชิง พฤติกรรม
5.ยับยั้งกลับใจ สร้าง ภูมิคุ้มกันป้องกันตนเอง	หิริ โอตตปปะ ปัญญา อินทริยสังวร ทุจริต 3	1.การ์ตูนจิตตนคร 2.คำชี้แนะจากวิทยากร 3.กิจกรรมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างกัน	ผู้เข้าร่วมโครงการรู้และ เข้าใจและสามารถ ประยุกต์ใช้กับการ ดำรงชีวิต สามารถแยก ตัวได้ด้วยตัวเอง ภายใต้ความคิดจิตใจ ของตัวเอง
6.แนวทางประยุกต์ใช้ ดำรงชีวิต	มรรค 8	1.การ์ตูนจิตตนคร 2.คำชี้แนะจากวิทยากร 3.ทบทวนตนเอง 4.การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกัน	ผู้เข้าร่วมโครงการรู้และ เข้าใจและนำมา ประยุกต์กับการ ดำรงชีวิตจริงของตนเอง ได้

จากกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบ ได้ส่งผลต่อ “ความคิด” ในสมองของผู้เข้าร่วมโครงการ เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการทำงานของสมองมนุษย์ ระบบสมองของมนุษย์ โดยเฉพาะในส่วนของซีกซ้ายที่ธรรมชาติให้มาให้ทุกคนมีการรับรู้ได้ทางการสื่อสาร ภาษามีระบบการทำงานทุกคนสามารถ คิดวิเคราะห์ จัดระบบ พิจารณาส่งต่าง ๆ ให้เหตุให้ผล ประมวลผลในสิ่งต่าง ๆ และแสดงออกทางพฤติกรรม ในส่วนของสมองซีกขวา ระบบและกลไกของสมองทุกคน จะมีส่วนของความคิดสร้างสรรค์ การจินตนาการ ศิลปะ การสังเคราะห์ จิตใต้สำนึก การมององค์รวมภาพรวม ผู้กระทำความผิดทุกคนต่างมีระบบสมองที่มีมาแต่กำเนิดตามธรรมชาติเหมือนกัน และเป็นส่วนที่สามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้ จากการรับรู้ เรียนรู้ หรือถูกกระตุ้นจากสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวของแต่ละคน (Bringewat Peter, 2008)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ทำตลอดโครงการมีผลต่อระบบการรับรู้ ความคิดใหม่ ๆ ของสมองของ “ผู้กระทำความผิด” ที่เข้าร่วมโครงการทุกคน และสร้างระบบคิดใหม่ตามแนวทางของ “หลักธรรม” ที่ปลูกฝังโดยรูปแบบการเรียนรู้หลากหลายวิธีการซึ่งบริหารจัดการโดยวิทยากร

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการการศึกษาระยะเวลา 6 เดือน ปรากฏผลการศึกษาในมิติต่าง ๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. มิติของ “หลักธรรม” กับการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิด จากการศึกษาพบว่า “หลักธรรม” เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ “มนุษย์” เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้าง “สติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา” อันเป็นการปรับเปลี่ยน “ความคิดของคน” อย่างมีเหตุผลได้ดีที่สุดในมิติของ “ธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติฝังอยู่ในจิตใจมนุษย์ทุกคน เพียงแต่ต้องมีการ “สร้างกระบวนการให้เกิด “ความรู้ความเข้าใจ” ในเรื่องของ “ธรรม” ให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนและหากมีการแนะนำชี้ทางสร้างการเรียนรู้จนสามารถปรับใช้ให้กลมกลืนสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตได้”

กล่าวได้ว่า “หลักธรรม” และ “กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ” เป็นสิ่งสำคัญถ้าบุคคลใดดำเนินการตามหลักธรรมและกระบวนการทางธรรมแล้ว ย่อมสามารถเปลี่ยน “จิตใจ” หรือ “ชุดความคิด” จาก “อกุศล” ไปสู่จิตใจหรือชุดความคิดที่เป็น “กุศล” ได้หรือเปลี่ยน มืดเป็นสว่าง ขาวเป็นดำ หรือสีเทา ๆ เป็นขาวได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560)

ความจริงอันดับแรก “หลักธรรม” เป็นสิ่งที่มีปรากฏอยู่แล้วโดยทั่วไปตามธรรมชาติและการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพียงแค่คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึง “ธรรม” ทำให้ด้านความคิดจิตใจ (สติ ปัญญา) และพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของเขานั้นไม่พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องชอบธรรม หรือมีพฤติกรรมไปในทางที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม กระบวนการทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) กับผู้ต้องขังแต่ละคนที่เข้าร่วมโครงการสามารถสร้างโครงสร้างทางความคิดใหม่ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560)

2. มิติของมาตรฐานสากล ในการนำหลักธรรมมาใช้กับผู้ทำผิด พบว่า ตามมาตรฐานสากลจะเปิดโอกาสให้มีการใช้หลักศาสนา และการใช้หลักธรรม ของทุกศาสนาในโลกในเรื่องจำกับผู้ต้องขัง สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้รับรอง “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง;ข้อกำหนดแมนเดลลา (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners ; the Mandela Rules)” ในปี ค.ศ.2015 ซึ่งมาตรฐานสหประชาชาติดังกล่าวก็ได้รับการรับรอง เรื่องของเสรีภาพในการนับถือศาสนา และการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาไว้ด้วย ในข้อ 1 หลักการปรับใช้ทั่วไป หลักการ

พื้นฐาน หลักการที่ 1 และ 2 และเรื่องศาสนา หลักการที่ 65 ถึง 66 กอปรกับประเทศต่าง ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี อังกฤษ ไทย ญี่ปุ่น เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายเกี่ยวกับทางราชทัณฑ์ที่สนับสนุนให้ผู้ต้องขังมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาและมีโอกาสในการปฏิบัติกิจทางศาสนาทุกศาสนาไว้อยู่แล้ว

3. มิติของนโยบายของรัฐ ประเทศไทย นโยบายทางนิติบัญญัติและการบริหาร กระบวนการยุติธรรมทางอาญา มุ่งเน้นในการใช้โทษทางอาญา โดยเฉพาะโทษจำคุกมากเห็นได้จากกฎหมายต่าง ๆ ที่ประกาศบังคับใช้ โดยเฉพาะกับ “ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด” ยังมุ่งเน้นการใช้โทษจำคุกมากเกินไปจนความจำเป็นกับกลุ่ม “ผู้เสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ครอบครองเพื่อเสพ” ก่อให้เกิดภาระงานกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และใช้งบประมาณแผ่นดินสูง ทั้งที่ความผิดหลาย ๆ ลักษณะดังกล่าวไม่มีความผิดอาญา (Crime) ได้แก่ในความผิดฐาน เสพยาเสพติด ครอบครองเพื่อเสพ ซื้อขายเพื่อเสพ ผลจากการศึกษาพบว่าผู้ต้องโทษเกี่ยวกับยาเสพติดในเรือนจำมากถึงกว่าร้อยละ 70 แต่กลุ่มความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่เป็นอาชญากรรม (Crime) ได้แก่ ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายเพื่อค้าแสวงหากำไร กับมีจำนวนที่ต้องรับโทษจำคุกในเรือนจำเป็นปริมาณที่น้อย

4. มิติของพัฒนาการบังคับโทษจำคุก พบว่า จากเดิมมีแนวคิดว่าการลงโทษอาญามุ่งการแก้แค้นทดแทน การชดเชย การตัดโอกาสการกระทำความผิด ปัจจุบันได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสู่ วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษสมัยใหม่ กล่าวคือ “มุ่งบังคับโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถดำรงชีวิตใหม่ในอนาคตได้โดยปราศจากความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม” ส่งผลให้ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร ฯลฯ ได้ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการการบังคับโทษจำคุกใหม่ โดยเน้น “ผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง” กล่าวคือ การแก้ไขฟื้นฟู “ชุดความคิด” สภาพ “จิตใจ” และ “การให้ความรู้” แก่ผู้กระทำความผิด เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ (Character building) และสร้างกลไกการสนับสนุนการดำรงชีวิต (Life support) ภายหลังจากพ้นโทษ เพื่อให้เขากลับมาเป็น “พลเมือง” ที่ดีของประเทศต่อไปได้อีก (ธานี วรภัทร์, 2558)

อภิปรายผล

การใช้ “หลักธรรมกับผู้กระทำความผิด” เป็นมิติของการบังคับโทษจำคุกแนวใหม่ที่ให้ผลสัมฤทธิ์สูงมากในการเปลี่ยนผู้กระทำความผิดจากจิตใจซึ่งอยู่ภายในหรือข้างในของคนที่เป็นส่วนสำคัญในการเลือกตัดสินใจในการทำผิดกฎหมายหรือทำโดยชอบด้วยกฎหมายในการดำรงชีวิตในอนาคตต่อไป “หลักธรรม” และ “กระบวนการเรียนรู้” จึงเป็นการแก้ไข “ผู้ต้องขัง” จากด้านข้างใน คือ “จิตใจ” ในทางตำราอธิบายว่า “เป็นทัศนวิทยาภาคมนุษย์” มุ่งเน้น “การปรับสติ ปัญญา ความคิด จิตใจ กระบวนการคิดและรูปแบบแนวทางการดำรงชีวิตใหม่ภายหลังการปล่อยตัวออกจากเรือนจำ” กระทำเพื่อเป้าหมายเดียวคือ “ไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก” (ธานี วรรณทร์, 2561) จากการศึกษายืนยันว่า “หลักธรรมและกระบวนการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ” เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อผู้กระทำความผิดในการสร้างเสริมศักยภาพของสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ให้กับ “ผู้กระทำความผิด” ได้แก่

1. สติ (Mindfulness) เพราะ “สติ” เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ (Knowledge) การพัฒนาทางความคิด ปัญญาและการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่สำคัญมาก คนที่ไม่มีสติก็จะไม่รู้รู้อะไร พัฒนาอะไรไม่ได้ และง่ายต่อการถูกรวบงำจากอากรมณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ

2. ความรู้ (Knowledge) คือการได้รู้ในเรื่องใด ๆ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำไปใช้ ความสามารถของสมองมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างไม่จำกัด ความรู้ที่มีจะนำไปส่งเสริมความคิด ระบบความคิด การตัดสินใจของคน ๆ นั้น ดังที่มนุษย์มีความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจมาจาก การจินตนาการ ได้เห็น ได้ยิน ฯลฯ ความระลึกได้ เมื่อเกิดความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด ก็สามารถวิเคราะห์ (Analysis) สังเคราะห์ (Synthesis) ได้ ประเมินผล (Evaluation) ได้

3. พัฒนาการทางความคิด (Cognitive) ตามธรรมชาติมนุษย์ต้องมีปฏิสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมจึงมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา จึงเกิดการพัฒนารูปแบบของตัวปัญหา จากการจัดและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เป็นกระบวนการต่าง ๆ ภายในความคิด สมอง การรับรู้ต่าง ๆ มีการปรับตัว จนเกิด โครงสร้างของสติปัญญา (Cognitive Structure) ตามธรรมชาติได้ ซึ่งปรับเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาเพิ่มเติมได้อย่างไม่มีกรอบจำกัด

4. การเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self Esteem) การที่บุคคลมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ที่อาจมาจากความสามารถของตนเอง ความสำเร็จ หรือการได้โอกาส

ที่ดีในชีวิต การเห็นคุณค่าในตัวเองทำให้คนทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข จึงเป็นสิ่งสำคัญมากของคน ที่ช่วยเสริมสร้างสิ่งดีงามต่าง ๆ พฤติกรรม ในสังคม จะช่วยทำให้สามารถเผชิญต่ออุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมั่นใจ

5. ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self Confidence) การสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองทำให้คนกล้าคิดกล้าตัดสินใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงสามารถกระทำการในสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง และสามารถปรับตัวกับสภาพสังคมได้อย่างหลักการและมีความสุข ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการดำรงชีวิต (Self-Concept) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การเรียน การทำงาน

6. กำลังใจ (Inspire) เป็นการสร้างความหวังกำลังใจในมิติต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตใหม่ เป็นสิ่งสำคัญต่อการช่วยส่งเสริมให้เกิดภูมิคุ้มกันการทำชั่วทั้งมวล และความเข้มแข็งต่อการมีชีวิตที่ดีงาม

ดังนั้น “หลักธรรม” เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ “มนุษย์” เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้าง “สติ สัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา” อันเป็นการปรับเปลี่ยน “ความคิดของคน” อย่างมีเหตุผลได้ดีที่สุดในมิติของ “ธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติฝังอยู่ในจิตใจมนุษย์ทุกคน เพียงแต่ต้องมีการ “สร้างกระบวนการให้เกิด “ความรู้ความเข้าใจ” ในเรื่องของ “ธรรม” ให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนและหากมีการแนะนำชี้ทางสร้างการเรียนรู้จนสามารถปรับใช้ให้กลมกลืนสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตได้”

จุดเปลี่ยนของ “ผู้กระทำความผิด” ให้มีตัวความรู้ ความคิดในการดำเนินชีวิตที่ดีต้องกระทำโดยอาศัย “หลักธรรม” และ “กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ” ถ้าบุคคลใดดำเนินการตามหลักธรรมและกระบวนการทางธรรมแล้ว ย่อมสามารถเปลี่ยน “จิตใจ” หรือ “ชุดความคิด” จาก “อกุศล” ไปสู่จิตใจหรือชุดความคิดที่เป็น “กุศล” ได้ หรือเปลี่ยน มีดีเป็นสว่าง ขาวเป็นดำ หรือสีเทา ๆ เป็นขาวได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2560)

เพียงแค่ผู้กระทำความผิดไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึง “ธรรม” ทำให้ด้านความคิดจิตใจ (สติปัญญา) และพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของเขานั้นไม่พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องชอบธรรม หรือมีพฤติกรรมไปในทางที่ผิดกฎหมายและศีลธรรม (พระศากยวงศ์วิสุทธิ์, 2561) กระบวนการให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) กับผู้ต้องขังแต่ละคนที่เข้าร่วมโครงการสามารถสร้างโครงสร้างทางความคิดให้เกิดขึ้นใหม่ กำหนดเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

ปฐมนิเทศ การสร้างความเป็นกันเอง และความเชื่อถือศรัทธาระหว่างวิทยากรกับ
ผู้เข้าร่วมโครงการ

ขั้นที่ 1 การทำให้รู้จักตัวเอง ตามแบบของหลักเบญจขั้น

ขั้นที่ 2 กระบวนการรับรู้ของมนุษย์ การให้ใจติดตามตัวมี “สติ” มีตัว “รู้” การรับรู้
ผ่าน “อายตนะ”

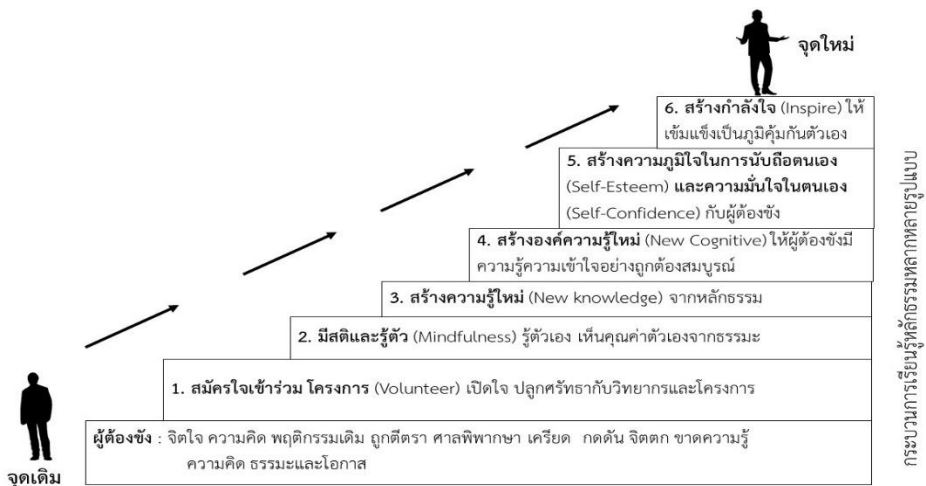
ขั้นที่ 3 การคิดพิจารณาสิ่งที่รับรู้ รูปแบบการคิดวิเคราะห์ การให้เหตุผล ตัวอย่างการ
ให้เหตุผลในการดำรงชีวิต

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ภายใต้แนวทางของหลักธรรม

ขั้นที่ 5 การสรุปความคิดภายใต้เหตุผลแห่งธรรม

จากงานวิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาให้เห็นพัฒนาการของผู้กระทำความผิดโดยใช้
หลักธรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบที่ใช้กับผู้กระทำความผิดที่เข้าร่วม
โครงการโดยหลักธรรมได้ ปรากฏตามแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงพัฒนาการของผู้ต้องขังจากก่อนเข้าโครงการถึงจุดใหม่ตาม
เป้าหมาย

ที่มา: ธาณี วรรณทร์ “หลักธรรมสำหรับผู้กระทำความผิด” (ธาณี วรรณทร์, 2561)

จากแผนภาพเป็นผลการแสดงจุดเปลี่ยนของผู้ทำผิดที่เข้าร่วมโครงการ ดังนี้
จากจุดเดิม สถานะเป็นผู้ต้องขังที่ถูกคำพิพากษาของศาลตัดสินคดี หมดสิ้นทุกอย่าง
จิตตก ขาดความคิดความรู้ความหวัง ก้มหน้ารับโทษไป มีแต่ความทุกข์ ความกลัว กังวน
ฟุ้งซ่าน

การเปลี่ยนจากจุดเดิม เมื่อเข้าสู่กระบวนการฯ เป็นการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่เริ่ม
จาก ศรัทธาและความสมัครใจ การเปิดใจอย่างอิสระ ได้พูด ได้ปรึกษา ได้แลกเปลี่ยน อย่าง
เต็มที่ “วิธีการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ” ได้รับการปลูกฝัง “สติ” (Mindfulness) เริ่มรู้จัก
ตัวเอง เห็นคุณค่าในตัวเอง (ความเป็นมนุษย์) เกิดศรัทธาในตนเอง เคารพตนเอง โดยหลัก “สติ
ทำให้เกิด ปัญญา” ด้วยการใช้ “วิธีการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ” หลากหลายรูปแบบ ทุกคนจึง
เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นใหม่อีกครั้ง (New Knowledge) จาก “หลักธรรม” ที่ ทำให้
ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจใหม่ที่ต้องสมบูรณ์ (New Cognitive) เกิดความ
ภาคภูมิใจในการนับถือตนเอง (Self-esteem) และความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence)
ปลูกฝังสร้างกำลังใจ (Inspire) ให้เข้มแข็งเป็นภูมิคุ้มกันตนเอง ในการ “คิดใหม่ ทำใหม่” ใน
“ชุดความรู้ความคิดใหม่” เมื่อความคิดเปลี่ยน จิตใจเปลี่ยนเพราะมี “ปัญญา” ที่ดีงาม
พฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไปในทางที่ดีงาม พร้อมสำหรับการเริ่ม “ชีวิตใหม่” โดยในทุกขั้นตอนจะ
สอดแทรกหลักธรรมคำสอนเพื่อการรู้จักจริงเห็นจริงอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบจากผู้ต้องขังสำหรับ “หลักธรรม” ที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดจากผู้เข้า
โครงการทุกคน สามารถจัดลำดับระดับความคิดเห็นใน “ข้อธรรม” ที่สนใจและประทับใจได้
ตามลำดับดังนี้

ลำดับที่ 1 เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างความโลภ โกรธ หลง กับตัวเรา”

ลำดับที่ 2 เรื่อง “hiri โอตตปปะ”

ลำดับที่ 3 เรื่อง “ขันธ 5”

ลำดับที่ 4 เรื่อง “สติ สัมปชัญญะ”

ลำดับที่ 5 เรื่อง “สมุหทัย”

ลำดับที่ 6 เรื่อง “อายตนะ 6”

ลำดับที่ 7 เรื่อง “อินทริยสังวร”

ลำดับที่ 8 เรื่อง “ทุจจิต 3”

ลำดับที่ 9 เรื่อง “อินทรี 5”

ลำดับที่ 10 เรื่อง “ทาน ศิล ภาวนา”

ลำดับที่ 11 เรื่อง “จิต(มโน)”

ลำดับที่ 12 เรื่อง “ทุกข์”

ลำดับที่ 13 เรื่อง “กามตัณหา” มี

ลำดับที่ 14 เรื่อง “กิเลส 1,500 ตัณหา 108”

ลำดับที่ 15 เรื่อง “อุปกิเลส 16 ประการ” (พระพุทธโฆสเถระ, 2546)

ผลจากการใช้แบบสอบถามและการประชุมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เข้าโครงการทั้งหมด สามารถจัดลำดับระดับความคิดเห็นในเรื่องของ “วิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้” หลักธรรมได้ตามลำดับดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงสรุปผลกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ
ลำดับที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ “ฟังจากวิทยากร”
ลำดับที่ 2 กิจกรรมการเรียนรู้ “การจัดกลุ่มแบบรวมร่วมกับวิทยากร”
ลำดับที่ 3 กิจกรรมการเรียนรู้ “การเสนอปัญหาของตนเองและแลกเปลี่ยนกันให้เห็น”
ลำดับที่ 4 กิจกรรมการเรียนรู้ “การถามตอบแบบตัวต่อตัว”
ลำดับที่ 5 กิจกรรมการเรียนรู้ “การบันทึกสรุปเป็นรายงานส่งเป็นครั้ง ๆ ”
ลำดับที่ 6 กิจกรรมการเรียนรู้ “การดูสื่อการสอนจิตตนคร”
ลำดับที่ 7 กิจกรรมการเรียนรู้ “การแสดงต่าง ๆ และดนตรี”
ลำดับที่ 8 กิจกรรมการเรียนรู้ “โด้วาทิ”

จากตารางที่ 2 เป็นกิจกรรมที่ใช้ในการทดลองวิจัยในช่วงเวลา 6 เดือน ซึ่งวิธีการเรียนรู้วิทยาการอาจปรับเปลี่ยนหรือมีวิธีการใหม่ ๆ อื่น ๆ เพื่อใช้กับผู้เข้าร่วมโครงการได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้พิจารณาผลที่ผู้เข้าโครงการจะสามารถเข้าใจ เข้าถึง “หลักธรรม” ได้ง่ายและถูกต้องเป็นสำคัญ ความสัมพันธ์ของหลักธรรมกับความพร้อมของผู้เข้าสู่กระบวนการก่อนเข้าสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย

ตารางที่ 3 แสดงหลักธรรมเบื้องต้นก่อนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้หลักธรรม

หลักธรรมเบื้องต้นก่อนพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืนโดยอาศัยหลักธรรม	
ความพร้อมของผู้เข้าสู่กระบวนการ	หลักธรรม
1.การเปิดใจ ยอมรับเพื่อเข้าสู่กระบวนการ (Open mind)	ฉันทะ (ข้อธรรมแรกในอิทธิบาท 4) ความพอใจ สมครใจ
2.มีแรงขับเคลื่อน ความสนใจ อยากู้ (Motivation)	ศรัทธา
3.มีความตั้งใจ	สติ สมาธิ

ผลจากการศึกษาพบว่า ก่อนการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ต้องใช้หลักธรรมเบื้องต้นในการเริ่มต้น (Startup) ปรากฏตามตารางข้างต้น และเมื่อเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แล้วต้องอาศัยหลักธรรมพื้นฐานตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืนโดยอาศัยหลักธรรม

การพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืนโดยอาศัยหลักธรรม	
มิติการพัฒนามนุษย์	หลักธรรม
1.สนใจ เปิดใจ (Open Mind)	ฉันทะ อิทธิบาท 4 ศรัทธา
2.การเจริญสติ (Mindfulness)	สติ สัมปชัญญะ
3.ความรู้ (Knowledge)	เบญจขันธ์ ศีล อายตนะ 6 อินทรีย์ 5 หิริ โอตปปะ ทุกจริต 3
4.พัฒนาการทางความคิด (Cognitive)	โยนิโสมนสิการ อริยสัจ 4 มรรค 8
5.การเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self Esteem)	พรหมวิหาร 4 สัมมาทิฐิ
6.ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self Confidence)	สติ สัมปชัญญะ ปัญญา
7.กำลังใจ	สติ สัมปชัญญะ ปัญญา

จากตารางเป็นการสรุปความเชื่อมโยงของ “หลักธรรม” ที่ส่งผลต่อ มิติในการพัฒนามนุษย์ (ผู้กระทำผิด) แต่ละคน และสิ่งที่สำคัญสุดท้ายที่เป็นต้นแบบการดำรงชีวิตใหม่อีกครั้งที่ดีตามหลักธรรม 8 ประการคือ

1. สัมมาทิฐิ คือ การเห็นชอบ การมีมุมมองที่ถูกต้อง
2. สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริชอบ การมีเจตนาที่ถูกต้อง

3. สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ การใช้คำพูดที่ถูกต้อง
4. สัมมากัมมันตะ คือ การทำการชอบ มีการกระทำที่ถูกต้อง
5. สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง
6. สัมมาวายามะ คือ การเพียรชอบ ความเพียรพยายามในการใช้สิทธิที่ถูก
7. สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ ในความถูกต้อง
8. สัมมาสมาธิ คือ การตั้งจิตมั่นชอบ มีสมาธิที่ถูกต้อง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560)

สรุป

หลักธรรมที่เหมาะสมในการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิด จากกระบวนการเรียนรู้ต้องทำให้ผู้กระทำความผิด “รู้จักตนเอง” ได้ และสามารถนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันในเรือนจำ ภายหลังเมื่อพ้นโทษแล้วได้ ดังนั้น เมื่อถึงเวลาที่พ้นโทษ ภาค “รัฐ” จำต้องคืนความเป็นคนปกติหรือความเป็น “พลเมือง” แห่งรัฐของเขากลับมา ก่อนการปล่อยตัวออกจากสังคม “กระบวนการในการคืนความเป็นคนที่ปกติ” ต้องได้รับกลับมาอีกครั้งเพื่อการดำรงชีวิตใหม่ที่ดียิ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งกับผู้กระทำความผิดที่ต้องโทษจำคุกมาแล้วสำหรับทุก ๆ ชีวิตและสังคม ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนจะเป็นแก่นสารสาระในจิตใจในการนำมาใช้เพื่อการดำเนินชีวิตใหม่ของผู้พ้นโทษที่ได้รับการเรียนรู้ฝึกฝนอบรมบ่มนิสัยใหม่อย่างแท้จริงเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ต้องกำหนดนโยบายให้มีการนำ “หลักธรรม” และ “กระบวนการเรียนรู้ธรรม หลากหลายรูปแบบ” ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม มาใช้ในทุก ๆ เรือนจำ เพื่อการแก้ไข จิต ใจ กาย พฤติกรรม ของผู้กระทำความผิด ตามรูปแบบและแนวทางที่มีการนำเสนอมาแล้ว และพัฒนาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละแห่งที่มีสภาพข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน
2. ภาครัฐ โดยเฉพาะกรมราชทัณฑ์ ควรกำหนดนโยบายนำต้นแบบการทำโครงการ “จิตตมนต์ ปัญญาบำบัด” ไปใช้ในทุก ๆ เรือนจำ เพื่อปรับปรุงแก้ไข “จิตใจ ปัญญา พฤติกรรม” ของผู้กระทำความผิดให้ได้อย่างแท้จริง เพราะการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจากส่วน ของ “จิตใจ” นับว่าสำคัญมาก และให้ผลในทางชีวิตของเขาและสังคมส่วนรวมสูงมาก

3. จัดทำหลักสูตรอบรม กำหนดการติดตามประเมินผล สร้างตัวชี้วัด กำหนดคุณสมบัติวิทยากร จัดให้มีการอบรมวิทยากร เพื่อสร้างมาตรฐานการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการนำไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้จริง

4. นำผู้กระทำความผิดที่เข้าอบรมในโครงการนี้ รุ่นแรก จัดอบรมเข้มในการเป็นวิทยากรดำเนินโครงการเพื่อให้ผู้กระทำผิดที่พ้นโทษเป็นวิทยากรดำเนินการโครงการขยายผลต่อ ๆ ไปอย่างถาวร

5. เพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายของพัฒนาผู้กระทำผิดภายหลังการพ้นโทษแล้วอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) เมื่อในเรือนจำสามารถใช้ “หลักธรรม” เป็นภูมิคุ้มกัน กับกระบวนการคิดวิเคราะห์หลักธรรมกับการดำรงชีวิตกับผู้ต้องโทษได้แล้ว สิ่งสำคัญที่ต้องเข้ามาบูรณาการ หรือเป็นตัวต่อที่สำคัญคือ การมีอาชีพ ความรู้ความสามารถเพื่อการประกอบอาชีพ เงินทุน บนพื้นฐานของหลัก “ผู้ต้องขังเป็นศูนย์กลาง” ก่อนการพ้นโทษจึงต้องทำการสำรวจความต้องการของผู้ต้องขังว่าสนใจ ชอบ หรืออยากเรียนรู้เรื่องอะไร แล้วทางเรือนจำต้องจัดให้เกิดมีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน คู่ขนานกันไปพร้อม ๆ กัน

6. จัดให้มีการติดตามผู้ที่ผ่านมาโครงการฯ แล้วภายหลังการพ้นโทษ ว่าสามารถดำรงชีวิตได้โดยปฏิเสธการกระทำความผิด และมีรูปแบบการดำเนินชีวิตใหม่ที่ถูกต้องดีงามแล้ว หรือกลับมาก่อทำความผิดซ้ำอีก เพื่อเป็นการทดสอบผลการจัดทำโครงการในสภาพของการดำรงชีวิตจริงผู้เข้าร่วมโครงการเมื่อพ้นจากเรือนจำออกมาสู่สังคมปกติแล้ว และเป็นการทบทวนเพื่อพัฒนาระบบและกลไกในการทำโครงการฯ และการช่วยเหลือผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

ธานี วรภัทร์. (2558). การบังคับโทษและวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจำคุก. วารสารกำลังใจ , 3(4), 57-62.

_____. (2561). หลักธรรมสำหรับผู้กระทำผิด. ใน หุ่นสำนักพระดำริในพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา. กระทรวงยุติธรรม.

พระพุทธโฆสเถระ. (2546). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศพันธ์ตั้ง จำกัด.

พระศากยวงศ์วิสุทธิ์. (2561). จิตตมนต์ ปัญญาบำบัด. สำนักกิจการในพระตำริพระเจ้าหลาน
เธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2556). จิตตนคร.
กรุงเทพมหานคร: สาละพิมพ์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). (2560). บทนำสู่พุทธธรรม ชีวิตงาม สังคมดี
ธรรมชาติเป็นรมณีย์ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ส.ไพบูลย์การพิมพ์.

_____. (2560). นิติศาสตร์แนวพุทธ (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

_____. (2560). บทนำสู่พุทธธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ส.ไพบูลย์การพิมพ์.

_____. (2560). พุทธธรรมฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 48). กรุงเทพมหานคร: ผลิตัมม์.

Bringewat Peter. (2008). Grundbegriffe des Strafrecht. Auflage: Baden-Baden.